

(z kapitoly Pičín – pěkné místo s krvavou historií /napsal Otomar Dvořák/)

A právě pičínský kostel Narození Panny Marie je prvním z unikátních prvků dnešní obce. Tyčí se na výrazném homolovitém pahorku nad prastarou křížovatkou cest a je obtočen „magickým kruhem“ hřbitovní zdi. Nedá mi to, abych ho neobešel kolem dokola. Do paměti se mi vtiskují zaoblené svahy s měkkou zelení travních drnů, staré stromy s vystupujícími kořeny, sklípek vykopaný v severovýchodním boku návrší, maltézský osmicípý kříž na špici věžní bání... Teprve po roce 2000 bylo při důkladné rekonstrukci kostela odkryto jeho největší tajemství: pod pláštěm barokní přestavby se skrývá původní svatyně ve stylu takzvané cisterciácko-burgundské gotiky, což je na našem území jev dosti unikátní. Jde o jednu z nejstarších gotických staveb v Čechách. Jeho předchůdce, patrně mnohem menší a skromnější románský kostel, přestavěli do tohoto asketického slohu, uctívajícího čisté linie lomených kleneb bez jakýchkoliv kamenických ozdob, právě johanité. Při restaurátorských pracích se podařilo obnovit několik hrotitých gotických oken, hlavic sloupů a dalších fragmentů stavby v typickém burgundském stylu.

Unikátní pohled se nám naskytne i poté, co vstoupíme dovnitř kostela. Jeho presbytář, zaklenutý křížovou klenbou, je od lodi oddělen hrotitým vítězným obloukem, po němž se vine řada jakýchsi medailonů: v šesti kruzích tu spatříme poprsí proroků, jejichž portréty se sbíhají k vrcholu klenby, kde je spojují znaky Bavorů ze Strakonice a Řádu rytířů sv. Jana v Jeruzalémě. Vlevo před Vítězným obloukem se na nás líbezně usmívá proslulá Pičínská Madona, údajně zázračná gotická soška. Má bílou tvář, na rozdíl od mnohem slavnější černé Madony Svatohorské z nedaleké Příbrami, a stojí na srpku Měsíce. Je zvláštní, že tento srpek má obličej, který vypadá jako posmrtná maska nějakého starého muže. Znepokojivé tajemství...

Na jižní stěně presbytáře jsou další zbytky nástěnných maleb se 14. století, v nichž jako by dominovalo sadistické násilí: kromě bičování Krista je to fragment „hrůz pekelných“, mučení hříšníků, drcených v tesácích netvora s netopýřními křídly, brodících se ohnivou řekou a stahovaných zaživa z kůže...

Vrací se nám myšlenka na „Krvavou Kateřinu“. Ať už si myslíme o její zbožnosti cokoliv, mše ve zdejší kostele musela jako vrchnost nepochybně navštěvovat. Co jí asi táhlo hlavou při pohledu na zdejší nezvyklé fresky?

Její sídlo, bývalý panský hrad, stával přímo naproti západnímu vstupu do chrámu. Dnes tu vidíme za železnými vraty jen rozsáhlý dvůr statku, lemovaný hospodářskými budovami. Ale pochmurně zamračená sýpka v pozadí dvora dýchá starobylostí, z těch začernalých kamenných zdí jako by se drolila patina věků. Nad klenutým průjezdem spatříme vytesány omšelé, zubem času notně ohlodané šlechtické erby, památku na pozdější majitele Dubské z Vitiněvsí, za nichž byla tvrz naposledy opravována a obývána. Projdeme pod lunetovou klenbou temného tunelu na zadní dvorek; torsa dalších bočních budov a kamenné ohradní zdi svědčí o tom, že jsme na bývalém vnitřním nádvoří pevnosti. Průjezd už dnes ztratil smysl; dvoupatrovou budovu, sloužící od 18. století jako sýpka, lze obejít zvnějšku kolem dokola. Musíme hodně napnout fantazii, abychom si představili, že dnešní sýpka bývala původním průčelním křídlem hradu. Vše ostatní bylo do základů zbouráno. Vysokou hranolovou věž, hradby, příkop a bránu s padacím dřevěným mostem si dnes už můžeme jenom představovat. Nedaleký rybník, dokonale ukrytý v pobřežních houštinách, nám napoví, že šlo vlastně o vodní pevnost; vodní plocha zatáčí do půlkruhu kolem návrší s hrádkem a zřejmě kdysi pokračovala i na severní straně v uměle prokopeném příkopu. Pouze v přízemí sýpky lze ještě objevit pár stavebních fragmentů, zbytky kleneb a hrotitých portálek odpovídajících rané gotice, tedy dobám Bavorů ze Strakonice, za nichž Pičín zažíval období největší prosperity.

Zato v době, kdy se sem přivdala Kateřina, šlechtická dcerka z podbrdského Komárova, šlo spíše o „zapadlé hnízdo“ – příjemný (piečiný!) útulek jejího manžela Jana Bechyněho

z Lažan, jenž zastával významné funkce karlštejnského purkrabího a zemského hejtmána, a tak se většinu času pohyboval mimo svůj rodový majetek, na královských dvorech a různých diplomatických misích. Zdržoval se doma jen málo... a na paní Kateřinu doléhala samota, deprese a nespokojenost s životem, jaký musí vést.

Pocházela z rodu významných železářských podnikatelů Pešíků z Komárova. Už za dob Karla IV. patřil brdský Komárov k předním hutním podnikům v zemích Koruny české; také její otec Jan Pešík byl mužem úspěšným a velmi ambiciózním; získal postavení krajského hejtmána, říkalo se o něm, že je to podnikatel bezcharakterní, jenž bere úplatky oběma rukama, a tak i jedinou dceru šikovně a promyšleně provdal za jednoho z nejmocnějších mužů v zemi. Kateřina byla ovšem nespokojená se svým ženským údělem; prý se na ní podepsalo, že vyrůstala se čtyřmi divokými bratry a sdílela s nimi jejich chlapské záliby. Milovala střelbu a lovecké štvánice v brdských lesích.

Po jejím rodném hradu Komárově nezůstala do dnešních dnů žádná výrazná stopa; jeho dědicem je budova pošty a železářského muzea na komárovském náměstí. Zvenčí můžete pouze u vstupu do pošty objevit zazděný gotický portál. Málokoho by napadlo, že Komárov byl velkolepý hrad ve stylu „castella“, to znamená čtverhranného bloku budov se čtyřmi nárožními věžemi. Poslední z těchto věží se zřítily v polovině 19. století za velmi dramatických okolností: s velkým hřmotem a v oblacích prachu dopadla na náměstí těsně poté, co kolem ní ovčák přehnal stádo ovcí. Zřejmě právě otřesy, způsobené pohybem stáda, byly onou příslovečnou „poslední kapkou“, která uvolnila zpuchřelé zdivo.

Vraťme se však do Pičína, kde mladá Kateřina tráví své osamělé dny. Patrně to byla osoba neurotická, psychicky labilní a s vrozenými sadistickými sklony. Vybíjela si zlost a nespokojenost na služebných a poddaných; traduje se, že je bila a krutě, velmi zvrhle mučila. Jednu z dívek například nechala pověsit nahou na bidlo, přivázat ji za nohy hlavou dolů, a ostatním služkám přikázala, aby svou družku švihaly pruty a železnými pohrabáči od krbů. Ona se na utrpení ubožáčky s potěšením dívala, a čím víc děvče nařikalo, tím radostněji se smála. Jiné služebné páčila rozžhavenou žehličkou, bodala jehlami nebo jim stahovala z těla pruhy kůže. Několik dívek svým počínáním utrápila k smrti. Jejich těla pak nechávala zahrabat na tajných místech a příbuzným, kteří se po děvčatech poptávali, tvrdila, že ji dívky okradly a utekly ze služby, sama neví kam...

Své násilnosti provozovala i na hradě Karlštejně, kde pobývala ve „služebním bytě“, neboť, jak jsme si řekli, její manžel zde byl purkrabím a „strážcem zemských klenotů“. Při těchto občasných pobytech se dostala do soudní pře s děkanem karlštejnské kapituly a pozdějším proslulým kronikářem Václavem Hájkem z Libočan. Ten se prý pokusil odhalit temné spády kruté šlechtičny, ačkoliv jeho původní úmysly nebyly zřejmě tak nezištné a vedené pouze ctí a morálkou: pokoušel se totiž přes manželčiny poklesky zdiskreditovat zemského hejtmána Jana Bechyněho, pomstít se mu za to, že mu ošklivě „šlapal na paty“. Hájek totiž neměl čisté svědomí, byl zapleten do dluhů, podvodů a různých černých obchodů. Na svůj útok proti Kateřině ovšem doplatil, byl degradován z funkce karlštejnského kaplana a poslán do domácího vězení v pražském klášteře sv. Tomáše. Manžel paní Kateřiny měl příliš vysoké postavení a dlouhé prsty. Svědci předvolaní k soudu byli zastrašováni či upláćeni, a jako papoušci všichni opakovali, že paní Kateřina je velmi hodná a laskavá, zatímco vše, co se o ní říká, jsou hanebné pomluvy.

Nejvyššímu sudímu, jímž byl starý a velmi rozumný šlechtic Vilém z Pernštejna, byly tyto stereotypní výpovědi podezřelé, několikrát odročil konečné rozhodnutí o nevině paní Kateřiny... a udělal dobře, neboť najednou došlo v soudním procesu k dramatickému zvratu: jako svědek předstoupil bohatý pražský měšťan jménem Prorok (přímo symbolické jméno) a obvinil paní Kateřinu, že zabila jeho těhotnou sestru. Nebál se jí, neboť na ní nebyl nikterak existenčně závislý. Svědectví důvěryhodného muže, dokonce pražského radního, mělo samozřejmě úplně jinou váhu. Pod jeho vlivem i ostatní svědci našli ztracenou odvahu, začali

měnit výpovědi a přiznávali, že byli zastrašováni. Jan Bechyně z Lažan, pokud nechtěl být zničen, udělal jedinou možnou věc: dal od manželky ruce pryč. Prohlásil, že neměl sebemenší tušení, co se děje u něj doma, zatímco se věnoval politickým úkolům, a že je tím sám zděšen.

Proces byl uzavřen šalamounsky; aby se vyhnuli skandálu, nekonala se veřejná poprava, provinilá paní Kateřina byla zavřena do věže Mihulky na Pražském hradě a odsouzena k smrti hladem. Zemřela ve svém vězení zhruba po čtrnácti dnech. Předtím prý úplně zešilela.

Ovšem tím její hrůzné činy nekončí, ona údajně řádila i posmrtně. Když si vyslechla rozsudek a odváděli ji ze soudní síně, tu ukázala prstem na svého soudce a vykřikla: „Za tohle tě vezmu s sebou do pekla!“

A nejvyšší sudí Vilém z Pernštejna skutečně zemřel necelé dva dny po Kateřinině smrti! Skeptici tvrdí, že to byla náhoda, Pernštejn byl přece starý pán a již dlouho trpěl vleklou chorobou. Přesto mi jistě dáte za pravdu, že taková náhoda působí značně znepokojivě, ba přímo děsivě! Navíc Pernštejnova manželka po pohřbu přikázala už nikdy neotvírat jeho hrobku. Proč asi?

(z kapitoly Na Kocourkách se líbí nejen čtyřnožcům /napsal Josef Pepson Snětivý/)

Jsou místa skrytá, neznámá i nenápadná, která mě osloví víc než monumentální stavby či pompézní komplexy. Místa, kde se dostaví příjemné rozrušení a tep zrychlí ještě víc než jinde. Bývá tomu tak v případech, že daná lokalita v sobě spojuje starou českou krásu a středomořský ráz.

V Praze je takových zákoutí více, ale neznám žádné jiné, které by tak dokonale spojovalo střešovickou a mediteránní malebnost, jako je tahle ulička ve Střešovičkách.

Ano. Pokud jste téhož dne dříve byli i na Pražském hradě, jak jsem navrhoval v úvodu celého putování, můžete během jediného výletu navštívit hned dvě Zlaté uličky. Světoznámou na Hradě – a málo známou, ale o nic méně půvabnou (a nezaplatněnou!) ve Střešovicích. Jmenuje se poeticky: Na Kocourkách.

Snad jako by už tohle jméno přitahovalo čtyřnožce, budou na Vás z maličkých předzahrádek štěkat psi a v koutech se mihnou kočky. Lidí tolik neuvídíte – ostatně bude-li Vás víc, v úzké uličce se budete muset téměř vyhýbat.

Ale jistě tam jsou.

A to od 19. století, kdy dělnická kolonie Střešovičky (oficiálně Malé Střešovice – pro odlišení od Velkých čili Starých Střešovic, které jsme už navštívili) začala vznikat. Podobně jako nahoře, i tady využili novousedlíci pískovcových skal; zde ve větší míře, a návštěvník má pocit, jako by osada vrůstala do střešovického kopce.

Jádro vsi bývalo nahoře, zatímco zde, ve Střešovičkách, bydleli ti chudší. Vytvořili osamělou osadu, kterou teprve později obklopily činžovní domy (hezké jsou secesní v ulici Na Petynce, jejichž řadu zahajuje rohový činžák s výrazným nápisem DOMOV, nebo ten na adrese Pod Andělkou 155/9, shlížející na rovněž secesní zvoničku). Střešovičky tedy vznikaly v přibližně stejné době, kdy se začaly rozrůstat Velké Střešovice na severní straně kopce. Stejně jako v případě celých Střešovic, i zde začíná středověké osídlení (v první fázi asi jen kultivace) už v 10. století. Území vlastní – jak už víme – česká knížata a po nich (s přestávkami) Strahovský klášter. A to až do roku 1922, kdy se celá obec připojila k Praze.

A aby té podobnosti nebylo dost, také tady bydleli ti, které živil Strahovský klášter. Našli bychom tu hlavně vinice – a mezi nimi maličké domky. Právě podle jedné z vinic, která se jmenovala Na Kocource a vznikla asi v 17. století, dostala tato lokalita (a později zakreslená ulice) jméno. Podle jiných pramenů se Kocourka říkalo celé jižní stráni pod Andělkou až dolů k Břevnovu (snad podle nějakého Kocourka, majitele zdejší vinice, není to však prokázáno).

Dnes se Střešovičky rozkládají přibližně mezi Sibeliovou a Patočkovou ulicí, ale jejich jádro je právě v ulici Na Kocourkách.

Ještěže se budovatelské plány komunistických mocipánů (zmínil jsem plánovanou výstavbu jihoamerických ambasad) zastavily na křižovatce ulic Ve Střešovičkách a Na Zástřelce! I v lokalitě Na Kocourkách už bohužel bylo několik původních domků zbouráno; po obou stranách stejnojmenné ulice, která spolu s ulicemi Ve Střešovičkách a Pod Andělkou vytváří elipsovité tvary, se naštěstí dochovaly ve své skromné, Středomoří evokující kráse. Ta je ještě podpořena hrboletým dlážděním – známými kočičími hlavami (zase to čtyřnohé plémě!). Tuto elipsu se vyplatí projít dvakrát za sebou, a pořád budete mít co obdivovat. Každý z domků je sám o sobě malebný, neřkuli jejich kombinace a skalní prostory mezi nimi; nechybí ani náměstíčko.

A pokud chcete vypíchnout to historicky nejzajímavější, nejstarší by měl být dům na adrese Ve Střešovičkách 6/36, jakožto pozůstatek vinice Na Kocourkách. Až do roku 1784 prý šlo o jediný domek v lokalitě; současnou podobu dostal snad kolem poloviny 18. století, ale viniční usedlost na téže místě je možná o století starší. Později se k němu přidružil dům Na Kocourkách 16/6. Má modrou fasádu a tvoří půvabnou dvojici se sousední, o něco vyšší a žlutou „osmičkou“. Na mapě stabilního katastru z roku 1842 vidíme jen dvacítku domků (některé z nich jsou spojené do větších celků); dodnes však platí, že severovýchodní část oné pomyslné elipsy je výrazně méně zastavěna než její cíp jihozápadní.

Což přirozeně není to nejdůležitější, co si střešovická Zlatá ulička podržela. Hlavně že si uchovala svůj nezaměnitelný půvab.

Věřím, že Vám učaruje stejně jako mně.

(z kapitoly Zaniklý zámek Mimoň /napsal Otomar Dvořák/)

Pozdější majitelé panství Bieberštejnové už na vysoké, obtížně přístupné hoře nehodlali bydlet, a v 15. století si postavili renesanční zámek přímo v centru poddanského městečka Mimoně, u břehů říčky Ploučnice. Po roce 1664 byl zámek barokně upraven a rozšířen do trojkřídlé podoby.

Zmizel z povrchu světa za neblahých, a dokonce téměř mystických okolností. Po několika desetiletích marných jednání o jeho využití byl už natolik zchátralý, že bylo rozhodnuto o jeho demolici. Jde snad o jeden z mála zámků, které byly v Čechách zlikvidovány přímo z nařízení úřadů.

A jak to bylo s vlastním odstřelem? Severní křídlo bylo odstřeleno 28. dubna 1985 v 9,00 hodin. Odstřel jižního křídla a střední části zámku měl být proveden 7. června 1985. Jenže...

Jenže těsně před odstřelem se stalo něco neuvěřitelného. Kdybych to napsal do některé ze svých povídek, možná bych byl obviněn z příliš bujné fantazie. Nad Mimoní se přehnal prudká lokální bouře, blesk uhořel do zámku... a zažehl připravené nálože, které střední partii z větší části samy odstřelily. Výbuch uprostřed zuřících živlů! Scéna jako z hororu! Škodolibost ralského ďábla? Nebo se na to Pánbůh už prostě nemohl koukat?

Sutiny se musely pod dohledem pyrotechniků odstranit, poněvadž v nich zůstaly roztroušené zbytky nevybuchlé munice, a pak byly konečně odstřeleny i zbytky.

Zůstala jen rozmělněná tříšť kamene a malty, a ta byla použita k zavezení močálu pod Kalvárií, kde bylo na takto získané ploše postaveno autobusové nádraží. Mnozí cestující ani netuší, že když nastupují do autobusu, chodí po rozdrčeném renesančně-barokním zámku.

Zachoval se pouze kamenný zámecký most, který stojí poblíž dávného brodu nad soutokem Panenského potoka s Ploučnicí. Při rekonstrukci se v jeho pilíři našel zadržovaný amulet: malý reliéf Krista, jenž žehná dětem.

Právě tudy vedla významná dálková Žitavská cesta, z města Žitavy v Lužici do centra Čech. Osada Mimoň tedy vznikla na brodech, jako jejich ochrana a současně místo, kde byly kupcům poskytovány různé služby.

Zámecký park se rozkládá v místech, kde bývala původně bažantnice s hájovnou. Půvabné centrum parku tvoří rybník s ostrůvkem. Přímo z pískovcového dna rybníka prýští prameny.

Další unikátní prameniště bylo zahrnuto do areálu zámeckého parku. Jeden z majitelů mimoňského panství, hrabě František de Paula z Hartigů, ho v roce 1785 nechal upravit jako kopii slavného pramene Géronstère v belgických lázních Spa. Vyjádřil tak svoji vděčnost za to, že se u tohoto pramene vyléčil z příznaků tuberkulózy. Zhoubná nemoc ho však nakonec přece jen dostihla a stala se příčinou jeho smrti. Malebně upravený pramen, doplněný o altánek a pomník básníka Horatia, po něm zůstal jako vděčná připomínka (teď je v dosti zchátralém stavu).

Slovanské kruhové hradiště s hlinitými valy a příkopy naplněnými vodou patrně kdysi střežilo soutok s brody. Jeho pozůstatkem by mohl být výběžek návrší, které tvoří nápadnou ostrožnu v zámeckém parku.

(z kapitoly *Branovice jako brána do renesanční zahrady i do pekla* /napsal Josef Pepson Snětivý/)

To nejkrásnější ovšem nacházíme až poté, co obejdeme celou severní stranu statku, zahneme doleva a kráčíme podél západní, pak opět doleva, čímž jej obcházíme od jihu... A v jihovýchodní části nás za hledání odměny renesanční zeď zahrady, založené po roce 1600, brána do ní – a na zdi dvě krásné nárožní vížky. Vidíme zbytky sgrafit, zchátralost zdi, brány i věžiček... ale je to zchátralost veselá. Jihočeská renesance žije – na místech známých, ale i na těch nejskrytějších!

Ovšem aby toho půvabu, klidu a radosti nebylo příliš: slíbil jsem Vám na závěr krvavou historku. Sliby se mají plnit – i ty krvavé –, a ano, vše se odehraje na těchto pokojných, usměvavých Branovicích.

Víme, že tu sídlil Albrecht Býšovec z Býšova. Roku 1571 od něj zdejší dvůr získává Kristýna Čabelická z Čejkov, která jej spojuje s vltavotýnským panstvím svého manžela Prokopa II. Čabelického ze Soutic. Jejich syn Ferdinand kulatého roku 1600 zapsal své choti věno na Branovicích ve výši 5.000 kop grošů. Když zemřeli Ferdinand i jeho žena, majitelé se často střídali, až Branovice připadly v roce 1672 Schwarzenbergům.

Tolik suché kronikářské zápisy. Skutečnost týkající se přelomu šestnáctého a sedmnáctého století je však mnohem zajímavější.

A krvavější.

Když totiž 30. března 1600 Prokop II. Čabelický ze Soutic (ano, onen osobní přítel Petra Voka z Rožmberka, o kterém jsme si vyprávěli v historickém úvodu k Týnu nad Vltavou) umírá, odkazuje svému synovi Ferdinandovi jen a pouze dvůr Branovice. Ferdinand Čabelický ze Soutic, manžel Bohumily (či Bohunky), rozené Novohradské z Kolovrat, zuřil – ostatně byl prý nátury prchlivé. Vždyť takto musel být všechn ostatní majetek v čele s Týnem nad Vltavou navrácen Rudolfu II.! Vztekal se a protestoval, ale proti panovnické moci nic nezmohl. A tak začátkem roku 1601, těsně před královskou exekucí a nuceným vystěhováním z Týna na Branovice, alespoň zničil v Týně vše, co nestačil nebo nemohl odvézt. Královský komorník Fridrich Podivinský z Doubraviček k tomu o týnském hradě píše: „Skla v téže světnici z oken vytlučena... kamna ... tulichem od Ferdinanda Čabelického probodena, půda v jednom koutě s cihlami vybořena, zámky od světničních i od skleповých dveří... odtrženy a odňaty jsou... a nečistotou všecka světnice znečištěna.“ Podobně Ferdinand „vyzdobil“ také týnské dvory, pivovar a mlýn.

„Drsný příběh,“ říkáte? Tohle je jen začátek.

Důvodem Ferdinandova řádění totiž nebyla pouze jeho vznětlivá povaha či vztek nad ztrátou majetku, ačkoli i to by samo o sobě stačilo. S regionální historií skvěle obeznámený historik Josef Sakař uvádí: „Příčinou bezuzdnosti posledního pána, Ferdinanda Čabelického, byla tchyně jeho Marie Magdalena z Ptení.“

Vypečená tchyně Marie Magdalena Klenovská ze Ptení byla matka Bohumily, Ferdinandovy choti; měla ji ze svého prvního manželství s Albrechtem Novohradským z Kolovrat. Hrabivá paní Marie Magdalena, tolik odlišná od biblické Máří, se zkrátka nemohla smířit s tím, že by její dceruška (a tím potažmo ona sama) tak náhle a výrazně zchudla. Na mrtvém Prokopovi si už nic vzít nemohla a kletby posílané za Vokovým přítelem do záhrobí skýtaly pramalou útěchu. A tak se terčem jejího hněvu – který jistě považovala za spravedlivý! – stává zeť Ferdinand.

Finále je vskutku krvavé, čímž plním svůj slib – a pokud Vám bude připadat málo drsné, pak bych Vám přál ocitnout se ve Ferdinandově kůži. Věřím však, že se mnou budete souhlasit.

Nuže: Marie Magdalena nejprve odcizuje Ferdinandovi všechny listiny s privilegii rodiny Čabelických ze Soutic a prchá z Týna.

Následně ho nevybíravým způsobem nutí, aby přepsal zbylý rodový majetek (tedy prakticky jen Branovice) na Bohumilu.

A když se unavený, utrápený Ferdinand nakonec podvolí, zbývá poslední dějství tragédie: myslím, že to docela dobře mohla být fingovaná „hostina na usmířenou“, ve stylu „co jsme si, to jsme si, teď se trochu poveseleme...“ A když se Ferdinand na branovickém dvoře opije (v naivním pocitu úlevy, že když ty dvě ženské dostaly, co chtějí, bude mít konečně pokoj), nechávají ho Bohumila a Marie Magdalena brutálně zavraždit. Najatý mlátec ho umlátí cepem.

Kruté, že? Jako by se to do líbezné jihočeské krajiny ani nehodilo.